

VISKY András

Történetek a személytelen névmásról

(Mottó: Raffael)

Ezt a történetet Raffaelról, a leghosszabb szakállú tanítóról mesélték, aki úgy tanított hosszú éveken át egy kisvárosban, hogy egyetlen lélek sem jutott el az igazság ismeretére, noha az atya egész erejét a Szentírás és az igaz hitű régiek tanulmányozására fordította, és olyan komolyan vette a tanulást, hogy már betéve tudta az egész Írást, ezen túlmenően pedig kifogástalanul élt, olyannyira, hogy az egész környéken szent ember hírében állt, kivéve a saját városában, ahol az ég adta világon senki sem érdeklődött sem a tanító élete, sem pedig tanításai iránt.

Raffael atya egyre tanácstalanabb lett, nem tudta, mitévő legyen, hogy Isten szavai a szívéig hatoljanak, megváltoztatva a jólétben, de folyamatos ellenségeskedésben élő emberek életét.

Egyszer azonban Raffael, a leghosszabb szakállú kihirdette, hogy a nyilvánlatkoztatás ünnepén nem a szent hajlékba, hanem a kertbe várja a hallgatóságot, mert ezen a napon látható módon megjelenik az Ördög, és aki csak akarja, saját szemével láthatja őt.

Hamar híre ment a kisvárosban, hogy megjelenik az Ördög Raffael atya kertjében, jöttek is az emberek, olyan sokan, amennyien soha nem voltak istentiszteleten, még a legnagyobb ünnepeken sem. Mikor az atya azt látta, hogy a város apraja-nagyja ott tolong a kertjében, és feszült várakozással tekint rá, a Tízparancsolat felolvasásába kezdett, de alig jutott a „ne legyenek néked idegen isteneid én előttém”-ig, a jelenlévők kivétel nélkül mintha nem is Raffael hangját hallották volna, hanem az Örökkévalóét, aki készséggel átnyújtotta ismét a szövetség ígét, hogy ismét néppé tegye őket. Akkor mindenkinek a szívét eltöltötte a megbánás és a Raffael atya iránti szeretet, és attól kezdve szomjas lélekkel hallgatták és mindenben követték tanítójukat.

És ha valaki azt kérdezte tőlük, látta-e azon a napon az Ördögöt megjelenni, ahogyan a szent ember megígérte, egytől egytől azt válaszolták, hogy bizony mindenki, aki ott volt, látva látta, hogy az Ördög kilép a szívéből, és sietve elhagyja a kertet.

Ha pedig másvalaki még tovább erősködött, és azt kérdezte, honnan tudhatják, hogy helyesen látták, és nem csak gyermekes képzelgés vett erőt rajtuk, akkor erre azt a választ kapta, hogy bizonyosan tudják, mert senki sem látta az Ördögöt a másiktól eltávozni, hanem mindenki csak önmagából látta kilépni a gonoszt.

(Egy Kertész Imre-mondat átírása 1.)

Nem a magyarok, hanem az ember, ha történetesen magyar: a „magyar” mint helyzet a totalitarizmusban.

(Egy Kertész Imre-mondat átírása 2.)

Nem a románok, hanem az ember, ha történetesen román: a „román” mint helyzet a totalitarizmusban.

(Egy Kertész Imre-mondat átírása 3.)

Nem a románok és a magyarok, nem az etnicitás, személyre vagy közösségre szabottan; és nem a tér-időben, sőt nem a történelemben vándorló ember(ek) általában, nagyobb vagy kisebb csoportban, hanem az értelemmel bíró lény; ha történetesen ember: az „ember” mint helyzet a totalitarizmusban. És Isten – nem az ortodoxoké, nem a katolikusoké, nem az evangélikusoké, nem a reformátusoké stb.; és nem a magyaroké vagy a románoké stb. –, hanem „Isten” mint helyzet a totalitarizmusban.

(„Deo”)

Tudom, szoktam mondani, tudni vélem legalábbis, mi a román. Nem a „nemzeti jelleg”, a „nemzeti alkat”, a sztereotípiák románja: ilyen román nincs, senki sem találkozott vele, még akkor sem, ha egész életét a vele való hadakozásban töltötte el.

Majd öt évet éltem a bárágani-i Lătești-en. A falut a második világháború után kitelepített németek építették, sarló és kalapács formára. Ezt jóval később, friss kolozsvári lakosként tudtam meg Adrian Marinótól, aki egy kétfedelű, mezőgazdasági repülőgépen szolgáló pilótától hallotta.

Ideális kényszerlakhely.

A második világháború után kiterelték a svábokat a kopár mezőre, karókkal megjelölt parcellákat mutattak nekik, oda kellett házat építeni. Sem fa, sem kő, ameddig a szem ellát, csak föld és, valamivel messzebb, a Borcea árterületén, fűzfavessző. Így épült fel a falu: kecskeolnyai házak tenyérnyi ablakokkal, fekvőhelynek megtette a döngölt földre szórt szalma. A németek után politikai foglyokat telepítettek a faluba, legtöbben, mire Lătești lakói lettek, már megírták Románia börtöneit, volt, akit tíz év fogság után hoztak oda. A régi rendszer közhivatalnokait, egykori minisztereket, papokat, szerzeteseket, ellenállókat, emlékezem szerint Antonescu marsall felesége isorstársunk volt egy ideig. Később '56-os diákok kerültek a lágerbe, majd 1959-ben mi. És Paul Goma, Nicolae Balotă, Adrian Marino, Bimbó bácsi (Romulus Pop), Fágáson Pali bácsi, Aurel.

Azt hiszem, nagy esemény lehetett a megérkezésünk: egy apró, törékeny anya, még szinte lány, és a hét elgyötört gyermek, szoros rendőri kísérettel üres viskót keres a faluban. „Preoteasa cu șapte copii”: ez az, amit leghamarabb megtanultam románul, és így identitásom legkorábbi elemei közé vegyült. Nem volt semmink, jószerevel azt sem tudtuk, hol vagyunk, anyánk, budapesti lány, még nem tud románul sem. Megmozdul körülöttünk a láger, erre emlékszem, Aurel az iskoláskorú testvéreim tanítását vállalja magára, Nicu bácsi (Balota) segít fölfedezni a helyet és megtanulni a mindennapi megszervezésének módját, el-elvisz kirándulni a Borcea és Duna közrefogta szigetre. Pétert, aki időközben gyermekparalízis lesz, minden alkalommal a hátra veszi. Amíg kirándulunk, nem zsvajgunk anyánk körül, csillapíthatatlanul éhesen. Aurel a tanítás mellett a nagyobbakat bevezeti a halászat rejtelmeibe. A temesvári Fágáson Pali bácsi hegedülni tanítja Istvánt. Vasárnap templomba megyünk, Pătrașcuhoz. Nincs magyar istentisztelet a faluban, de anyánk számára magától értetődő, hogy vasárnap az Isten házában a helyünk. Vonul a család a kápolnáknak kinevezett viskóba. Azóta sem volt részem igazabb istentiszteletben: mintha a betlehemi istállóba mennénk hétről hétre, sőt

ból. Márka néni szüleinek fogadták be, még mikor szabadon dönthettek életük alakulásáról, befogadták, mert árva volt, és éhes, székeley földönfutó. Főlkapaszkodott az indulni kész teherautóra, és követelte, hogy őt is deportálják. A hatósági személy – nyilván önvédelemből – bolondnak tartotta, a család bolondjának. Jöjjön, mondta neki, de ő, Márka néni szabad, vegye tudomásul. Mostantól fogva pedig neki tartozik feltétlen engedelmességgel, mint a többiek, csak abban különbözik tőlük, hogy ő, mármint Márka, szabad. A lágerfaluban pedig csak kétféle ember van: fogoly és ő.

Na, lódulj, szabad! – fejezte be a rendőr megkönnyebbülten.

Ha azt írom, *templom*, akkor Pătrașcu házára – *báz*, mint fenn – gondolok. Pătrașcu román pap volt, már legalább tizenöt év börtönel a háta mögött. Házát templommá alakította, oda jártunk mi is istentiszteletre. Vonult a család Pătrașcu atyához, jöttek a ferences szerzetesek is, akik befőttek a házunkat, mert a szél, alig hogy elhelyezkedtünk benne, lekapta a fedelét, mint egy kalapot. Majd mindjárt bő eső jött, kezdetben még valamilyen megoldásban bízott édesanyánk, a kicsiket betuszkolta az asztal alá, a nagyobbakra pokrócot terített, majd pedig, minthogy az eső nem tágított, feladta. Féltém, jól emlékszem, de aztán anyánk énekelni kezdett nekünk, énekelni és mesélni, mi meg megnyugodtunk. Az eső zuhogott, mi énekelünk. Jöttek aztán a ferencesek, még ki sem sütött a nap, nádat hoztak a deltából, ismét tető alá kerültünk.

Ha azt írom, *ebéd*, *ebéd* és *otthon*, akkor máris hozzá kell tennem azt is: *várakozás*. Anyánk valóban beszóltott egy idő után, körbeültük az asztalt, énekelünk, és közösen imádkoztunk, majd ha ámen után ismét énekelni kezdtünk, akkor ez azt jelentette, hogy akkor éppen nincs mit enni. Egy ének ima előtt, egy pedig ima után – ennyi tartozott a szertartáshoz. Az énekek megsokasodásának az arányában rövidült az ebéd ideje. Anyánk apánkról is mesélt ilyenkor, ez a csel mindig bejött neki, a legkisebbek jószerevel nem is emlékeztek rá, én meg, mivel semmilyen személyes emlékekkel nem rendelkezem felőle, az érettségi tablón is nehezen bukkantam apám fényképére, folyton összetévesztettem valakivel, ezért külön-órakra ítélték a nagyobbak, melléfogásaimat súlyosnak, kifejezetten megengedhetetlennek tekintették. A várakozás mindennapi életünk alapformája volt. Az étkezés is, az otthon is, de az előtünk ismeretlen helyen raboskodó apánk is a várakozásban került együvé. Beértük ebéd helyett énekléssel? – kérdeztük évek múltán, hitetlenkedve anyánkat. Énekléssel és történetekkel – válaszolta diadalmasan, mint akinek sikerült kifogni a hetek követelődő gyomrán.

Nem csak kenyérről él az ember. Sőt van, hogy évekig *csak* kenyérről nem él, ismeretlen füvekből készít főzeléket, a lucerna zengéje már ingyencsének számít, az árticsóka meg egyenesen fedelmi eledel.

Az is! Játsszunk a *báz* előtt, mint rendszeren, *templom* után, vasárnap délből, hívó szóravárva.

Egyszer csak juhok bégetését hozza a szél, és már látjuk is a juhok pásztorát lépkedni a nyáj előtt. Felénk tart.

Köszön – *Cristos a înviat!* (Krisztus feltámadott!) –, megkérdi, kik vagyunk.

Nagy, magas pásztorra emlékszem, bunda is volt rajta, megilletődve néztünk fel rá. A juhnyáj ott hullámozott a ház körül, a fehér falú viskó meg úgy nézett ki, mintha bárányfelhőkön lebegne.

Megszéppenve fogadjuk köszönését, válaszolunk neki, ahogy tudunk.

Mire azt mondja, minket keres. Hallott rólunk, egy unguoika hét gyerekekkel, gondolta, meglátogot.

Péter kihívja anyánkat.

Húsvét van, mondja a pásztor, ajándékokat hozott a gyermekeknek, tőle nem kell tartani. Juhsajtot nyújtott át anyánknak, és néhány piros tojást. Egyet visszavesz, lehajol hozzánk, és közelről is megmutatja.

Piros tojás, mondja, festett.

Nem tudom, a nálam egy évvel idősebb Péter látott-e már piros tojást, én biztosan nem.

Tudjuk-e, miért piros? – kérdezte a pásztor.

Nem, nem – válaszolom mohón.

Amikor a megostorozott Megváltó töviskoronával a fején megindult a Golgota hegyre, vére megfestette a kavicsokat. A gyermekek meg, akik virágvasárnap hangos kiáltással üdvözölték a királyok legszegényebbikét, nagypénteken összeszedték és hazavitték ezeket a köveket. Húsvétkor, amikor tojást festünk, erre emlékezünk. A foltámadott Megváltó vére.

Mikor befejezte, megtörte a tojást, lehántotta a héját, adott egy darab fehérjét, egy darab sárgáját: anyánknak, Péternek, nekem. Evett a pásztor is belőle, velünk.

Főlemelkedett, elköszönt, és elindult a juhok előtt.

A piros tojáshejak ott virítottak a ház előtt, a kövek között.

Anyánk asztalhoz szólított.

Ének, ima, ének. Egy-egy. Sajt és tojás.

Titu Tonceanu: *Áldozat*, festmény, 1988

hétköznap is. Valamiféle fokozhatatlan, mennyei szegénység, áhítat, csend, vékony gyertyák, a sietségnek nyoma sem.

Deósoknak hívják bennünket, a *domiciliu obligatoriu* (kényszerlakhely) rövidítéséből; Deo: isten latinul. Ezt a nevet viseljük magunkon mindannyian, akik ott vagyunk.

Ismeretlenek jönnek a faluba, látogatók, Bukarestből. Rascolék. A *Szabad Európa Rádió*-ban hallottak rólunk, *preoteasa cu șapte copii*, a nevünket sem tudják, de bennünket keresnek. Kitalálják, hogy két rendőri ellenőrzés közötti időre „ellopják” a faluból nővéreinket, majd visszahozzák, és ismét elviszik őket Bukarestbe, hogy segítsenek anyánkon. Milyen nyelven beszélhettek, hogy a bizalom jeleit jöjjenek létre ismeretlenek között? Románul, persze, mondhatnánk, hogyan is másként, de tudjuk, nem elég ennyit mondanunk, még ha a „több” olykor ellene is áll a nyelvi artikulációnak.

Mikor elengednek bennünket, nincs hova mennünk. Apánk még börtönben, mindenünket elkobozták, semmink nincs. A bukaresti Északi pályaudvaron valóságos fogadóbizottság vár ránk Rascolékkal az élen, leszállítanak a vonatról, és ott élünk Bukarestben, amíg a rokonokkal föl vesszük a kapcsolatot, és valamilyen megoldásra jutunk.

Tudom, tudni vélem legalábbis, mi a román.

Vannak történeteim.

(*Véra köveken*)

A ház előtt játszottunk, mint rendszeren, déli órában, ebéd előtt. A templomból jöhettünk éppen haza, arra vártunk, hogy édesanyánk asztalhoz szólítson.

Ház, templom, ebéd, otthon, várakozás – álljunk csak meg egy pillanatra.

Ha azt írom, *báz*, akkor *arra* a sárból és fűzfavesszőből készült viskóra gondolok, ahol majd öt éven át laktunk. Anyánk, a hetek (gyermekek) és Márka néni. Ez összesen kilenc. Ebből nyolcan névre szóló ítélettel, a kilencedik pedig, Márka néni, szabad elhatározásá-

VISKY ANDRÁS 1957-ben született Marosvásárhelyen. A kolozsvári BBTE adjunktusa és a Koinonia Kiadó igazgatója. *Reggeli csendesség*, Budapest, 1995; *Göblen*, Pécs, 1998.